

Received/ Makale Geliş Tarihi 09.01.2024
Published /Yayınlanma Tarihi 29.02.2024
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 11(104), 556-562

Review Article / Derleme Makale
10.5281/zenodo.10775104

Ahmet Karadaban

<https://orcid.org/0000-0001-7962-0269>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Ahmet Acar

<https://orcid.org/0009-0002-6250-7387>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Abdullah Işık

<https://orcid.org/0009-0009-3711-6107>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Mehmet Gezer

<https://orcid.org/0009-0006-5199-3470>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Nabile Dilek Taşkıran

<https://orcid.org/0009-0005-0065-5263>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Mehmet Zülküf Toz

<https://orcid.org/0009-0003-3059-4874>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Bilal Efe

<https://orcid.org/0009-0006-0944-0768>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Hamit Yolcu

<https://orcid.org/0009-0005-9629-1942>
MEB, Diyarbakır / TÜRKİYE

Sosyal Öğrenme Social Learning

ÖZET

Bu çalışmanın hazırlanmasında bir nitel araştırma yöntemi olan, literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu sebeple konu ile ilgili çeşitli kitap ve dergilerden faydalanılmıştır. Bu çalışmanın amacı; öğrenme kuramlarından biri olan sosyal öğrenme kuramı hakkında genel geçer bilgileri sunmaktır. Sosyal öğrenme kuramı birçok bilgi, davranış ve tutumun elde edilmesi adına önemli ilkeler barındıran bir öğrenme kuramıdır. Bu kuram ile ilgili bilgilerin bilinmesi, başka bir ifade ile bu kuram ile ilgili farkındalığın olması hem eğitimciler hem de diğer insanlar için büyük önem arz etmektedir. Bu kuramın en temel öğelerinden biri olan 'model alma', eğitimciler için öğrencileri, anne babalar için de çocukları için önemlidir. Çünkü eğitimcilere öğrencileri için, anne babalarda da çocukları için iyi bir rol model olacak insanları tanıtmaları ve bu rol modelleri gündemde tutulmaları bireylerin olumsuz kişiliklere sahip insanları değil de olumlu kişiliklere sahip insanları rol model alma ihtimali artacaktır. Ayrıca deneyimlemeden de bilgi ve davranış kazandırması açısından da önemli bir yere sahiptir. Örneğin kavga eden insanların kötü duruma düştüğünü gören bir insan kavga etme olasılığı da azalacaktır. Veya birine iyilik eden bir insan toplum tarafından takdir edildiğini gören bir kişi kendisinin de benzer bir şekilde davranma ihtimali artacaktır. Bununla beraber bazı olumsuz getirileri de olabilir. Öğreneğin asansörde kalan ve korkan birini gören kişi kendi yaşantısı olmadığı halde asansör ile ilgili korku oluşabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal öğrenme, model alma, taklit.

ABSTRACT

In the preparation of this study, the literature review method, which is a qualitative research method, was used. For this reason, various books and magazines on the subject were used. The purpose of this study is to present general information about social learning theory, one of the learning theories. Social learning theory is a learning theory that contains important principles for acquiring knowledge, behaviors and attitudes. Knowing information about this theory, in other words, having awareness about this theory, is of great importance for both educators and other people. 'Modelling', one of the most basic elements of this theory is important for educators for their students and for parents for their children. Because if educators introduce people who will be good role models for their students, and parents for their children, and keep these role models on the agenda, the likelihood of individuals taking people with positive personalities as role models, rather than people with negative personalities, will increase. It also has an important place in terms of providing knowledge and behavior without experience. For example, if a person sees that people who fight are in a bad situation, the likelihood of fighting will decrease. Or, if a person who does good to someone sees that he is appreciated by society, the likelihood of him acting in a similar way will increase. However, it may also have some negative returns. For example, if a person sees someone stuck in an elevator and is afraid, he or she may experience elevator-related fear, even though it is not his or her own experience.

Keywords: Social learning, modeling, imitation.

1. GİRİŞ

Öğrenmeyi davranışçı öğrenme kuramına göre açıklayan kuramcılar, zihinsel süreçler ile gerçekleşen öğrenmeler gözlemlenemediğinden bilişsel süreçlerdeki karar verme, problem çözme gibi bilişsel öğrenme öğelerinin öğrenme sürecindeki etkileri üzerinde durulmasını pek de doğru bulmamaktadırlar. Öğrenme üzerinde bilişsel süreçlerin öğrenmeye katkısının pek olmayacağını, varsa da çok az olduğunu ileri sürmektedirler. Bundan ötürü davranışçı öğrenme ile ilgili kuramcılar, daha çok gözlenebilir davranışlar üzerinde durmakta ve öğrenme sürecinin sonunda istenilen davranış kazanılıp kazanılmadığına bakılardan bir değerlendirmeye gitmektedirler (Yıldız, 2014).

Davranışçı öğrenme kuramcıları öğrenmenin gözlenebilir olduğunu ifade etmelerine karşın, bilişsel öğrenme ile ilgili kuramcılara göre ise öğrenme, bilişsel bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte bilişsel öğrenme kuramları; bireylerin dünyayı anlamada kullandığı zihinsel değişim ve gelişim süreci olarak ifade etmektedir. Bilişsel öğrenme kuramına göre bireylerdeki zihinsel değişimler onların davranışlarında da değişim meydana getirecektir. (Senemoğlu, 2007).

Öğrenmenin gerçekleşmesi ile ilgili farklı psikolojik yaklaşımlar olduğu bilinmektedir. Bu farklılığın sebebi, öğrenme olayının gerçekleşmesi için farklı kriterleri belirlemeleri ve kuramcıların farklı görüş ve bakış açısına sahip olmalarıdır (Korkmaz, 2006). Örneğin bazı kuramcılara göre öğrenin gerçekleşmesi için öğrenen pasif bir durumda iken, bazılarına göre ise aktif rol almakta ve bilişsel süreçler daha ağır basmaktadır.

Davranışçı öğrenme kuramları insanın öğrenme biçimi ile ilgili tam bir açıklama getirememesinden hareketle gelişim gösteren “Sosyal Öğrenme Kuramı” günümüzde eğitim ve psikolojide çokça kabul görmektedir. Kimi zaman “Sosyal Bilişsel Kuram” olarak da isimlendirilen ve insanın öğrenmesini bireysel, çevresel ve davranışsal öğelerin karşılıklı bir etkileşim ile gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte insanın sosyal bir varlık olmasından ötürü gözlemleyerek veya model alarak öğrenmenin gerçekleştiğini savunmaktadır (Bayrakçı, 2007).

Sosyal öğrenme kuramına göre; sosyal etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla öğrenme gerçekleşmektedir. Bu kuramın temelinde, “edimsel koşullanma” ve “model alma ve taklit” olmak üzere iki süreçten söz edebiliriz. Edimsel koşullanmada pekiştirilen veya olumlu sonuçlanan davranışlar tekrar edilmesi daha olası bir durumdur. Model alma ve taklit ise; başkalarını model alınması ve gözlemlenmesi ile kazanılan davranışları ifade etmektedir. Model alınan kişinin saygın olması ve ün sahibi olması gibi dinamikler davranışın kazanılmasında etkili olmaktadır (Bandura, 2006; akt. Tatlıcıoğlu, 2021).

2. SOSYAL ÖĞRENME KURAMININ GELİŞİMİ

1940’lı yıllara varıncaya kadar davranışçı öğrenme kuramları, öğrenme yaklaşımında geniş yer tutmuştur. Daha sonraki yıllarda ise yaptıkları çalışmalarla taklit etmenin önemi üzerinde durmuşlar ve “taklide dayalı öğrenme” kavramını kullanmışlardır (Arı, 2008). Sosyal öğrenme kavramı ilk olarak 1947’de Julian Rotter tarafından kullanılmıştır (Korkmaz, 2006). Rotter’a göre, bireylerin kazandıkları davranış veya öğrenme eylemini, bilişsel sürecin yani kendi iç dünyasının veya çevresel faktörlerin sonucunda da elde etmeleri mümkündür. Başka bir ifade ile kimi bireylerde iç kontrol baskın iken kiminde de çevresel faktörler daha ağırlık bastığı söylenebilir (Solmuş, 2004).

Günümüzde Sosyal Öğrenme Kuramının Albert Bandura ile özdeşleştiği söylenebilir (Korkmaz, 2006). 1963 yılında Albert Bandura tarafından öne sürülen bu kuramda yaptığı bazı deneylerden sonra kişilerin başka kişileri izlemeleri sonucunda onları taklit etme, model alma gibi durumlarla öğrenmenin gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bireylerin olumlu davranışlarının pekiştirilmesi veya olumsuz davranışlarının cezalandırılması bu kuramda öğrenmede önemli ve etkili birer durum olarak ifade edebiliriz (Seçer ve Sarı, 2006). Burada öğrenmenin gerçekleşmesi bireylerin başkalarının davranışlarını taklit etmesiyle öğrenmenin gerçekleştiği esasına dayanmaktadır. Daha sonrasında öğrenmenin sadece gözlem ve taklitten ibaret değil de bilişsel süreçlerinde öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olduğunu ileri sürerekten bu kuramı daha genişleterek, bu kurama Sosyal Bilişsel Kuram olarak ifade etmiştir (Grusec, 1994).

İnsanların diğer insanları gözlemleyerek öğrenmelerin gerçekleşebileceği, Platon ve Aristo gibi filozoflar ifade etmişlerdir (Wikipedia, t.y.). Onlara göre çocukların iyi bir eğitim almalarında, iyi bir model sunulması önem arz etmektedir. Aristo, gözlemleyerek öğrenme ile ilgili şöyle der: “Taklit güdüsü insanda çocukluk döneminde filizlenmeye başlar ve insan en çok taklit eden yaratıktır ve o ilk derslerini bu şekilde öğrenir.” Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi çok eski zamanlardan beri sosyal öğrenmenin önemi üzerinde

durulmuş ve insanların; ahlaki, sosyal, bilişsel ve benzeri gelişimleri için iyi insan modeline dikkat çekmiştir.

3. SOSYAL ÖĞRENME KURAMININ TEMEL KAVRAMLARI

3.1. Dolaylı Pekiştirme (Vicarious Punishment)

Kişinin diğer insanların yaptıkları davranışların ödüllendirildiğini veya cezalandırıldığını gözlemlemesi sonucunda, kişide o davranış dolaylı yönden pekişir. (Neill & Fleming, 2003; akt. Bayrakçı, 2007). Dolaylı pekiştirme direkt yapılan pekiştirmeden daha etkili olduğu söylenebilir; çünkü bireyin somut olarak bir davranış veya öğrenmenin sonucunu göz önünde görmesi, bireyin o davranışı sergilemede onu daha çok güdeleyecektir.

3.2. Dolaylı Ceza (Vicarius Punishment)

Kişilerin model olarak aldığı kişinin davranışlarının sonucunda almış olduğu ceza, kişinin o davranışı yapma düşüncesini azaltır veya ortadan kaldırır (Korkmaz, 2006). Çünkü insanlar söz konusu cezadan kurtulmak için söz konusu davranıştan uzaklaşma eğilimindedirler. Örneğin hırsızlık yapan biri toplum tarafından kınandığını veya polisler tarafından götürüldüğünü gördüğünde bu davranışın sonucunu hoş görmeyeceği ve bu durumun kendi başına gelmesini istemeyeceği için hırsızlık davranışından uzaklaşma olasılığı artacaktır.

3.3. Dolaylı Duygusalılık (Vicarious Emotion)

Bir insanın başka bir insana empati yapmayı ifade eder. Başka bir ifade ile birinin başka bir insanın duygu durumundan etkilenmesini ifade etmektedir. Bu duygu durumları sonucunda bazı koşullamalara neden olabilir (Neill ve Fleming, 2003; akt. Bayrakçı). Örneğin kendimiz yaşamazsak dahi başkasının yaşantısını gözlemleyerek bazı korku, sevgi, kaygı gibi duygu durumları bizde de gelişebilir (Korkmaz, 2006).

3.4. Modellerden Öğrenme

Sosyal öğrenme teorisinin en temel unsurlarında biri model almaktır. İnsanların bir davranışı sergilemek veya kendisinde öğrenme durumunun gerçekleşmesi için başkaları (model) nasıl yaptığını görmeleri gerekmektedir. Model alınan kişiden neler öğrenilebileceğini şu şekilde sıralanabilir (Korkmaz, 2006):

1. Yeni bilişsel beceri ve davranış öğrenilebilir.
2. Öğrenilenleri güçlendirebilir veya söndürebilir. Modelin yaptığı davranışları ve sonuçlarını gözlemleyerek neyin yapılabileceğini ve neyin yapılmaması gerektiğini öğrenir.
3. Model gözlemlenerek sosyal güç ve isteklendirme gerçekleştirilebilir.
4. Model gözlemlenerek çevrenin ve nesnelerin nasıl kullanılacağı öğrenilebilir.
5. Model gözlemlenerek duygusal tepkilerin nasıl ortaya konulacağı öğrenilebilir.

Bandura insanların öğrendikleri birçok davranışı, diğer insanları gözlemleyerek ve onları model alarak öğrendiklerini ifade etmektedir. Bandura 3 değişik tür modelden söz etmektedir (Syracuse University, 2003; Rutledge, 2000; akt. Bayrakçı, 2007):

1- *Canlı Model*: Belli bir davranışı ortaya koyan gerçek kişiyi ifade etmektedir.

2- *Sembolik Model*: Bir film, televizyon şovu, kitap veya başka herhangi bir platformda sunulan bir karakter ya da kişiyi ifade etmektedir. Burada model alınan kişinin statüsü model alanlar için büyük bir önem arz etmektedir. Örneğin saygı gören, popüler, ün sahibi gibi durumlar modelde mevcut ise diğer insanların bu modeli taklit etme olasılığı artacaktır.

3- *Sözlü Direktifler*: Davranışın nasıl gerçekleşeceği ile ilgili canlı ya da sembolik bir model olmadan, davranışı yönlendirici yapılan açıklamalardır.

4. SOSYAL ÖĞRENME KURAMININ DAYANDIĞI TEMEL İLKELER

Bandura, Sosyal Öğrenme Kuramını “Karşılıklı Belirleyicilik, Sembolleştirme Kapasitesi, Öngörü Kapasitesi, Dolaylı Öğrenme Kapasitesi, Öz Düzenleme Kapasitesi ve Öz Değerlendirme Kapasitesi” olarak altı ilke üzerine temellendirmiştir (Gültekin, 2019).

4.1. Karşılıklı Belirleyicilik

Bandura, öğrenmenin birey, çevre ve davranış üçgeninden oluştuğunu ifade etmektedir (Gültekin, 2019). Bandura, bu üçgenin bir köşesinde birey ve bireye ait özellikler; ikinci köşede davranışları; üçüncü köşede de çevrenin bulunduğunu ifade etmektedir (Korkmaz, 2006). Bu ilkeye göre birey davranışları ile çevresindeki, çevresindeki de bireyin davranışlarını karşılıklı olarak etkiler. Örneğin işini keyifle ve severek yapan bir öğretmenin öğrencileri de derse daha çok ilgi gösterecektir. Aynı şekilde öğrenciler de derse ilgi gösterdiğinde öğretmen de işini daha keyif ile yapacaktır. Veya bir sporcu, futbol maçında iyi bir performans gösterdiğinde seyircinin coşması ve seyircin coşmasını gören futbolcunun da daha iyi bir performans sergilemesi, bu ilkeye örnek olarak verilebilir.

4.2. Sembolleştirme Kapasitesi

Bandura, sembollerin düşünce için bir mekanizma olarak işlediğini ileri sürer. Düşsel resimler ya da kelimeler gibi semboller kullanılarak bireyler yaşamlarına anlam, şekil ve devamlılık vermektedirler. Ayrıca sembolleştirme yeteneği bireye gelecekte yaşamlarında kullanmak üzere hafızalarında bilgileri depo etme imkânını sağlar. Bu süreç ile bireyler gözlemedikleri davranışları modelleme imkânı bulurlar (Bayrakçı, 2007).

4.3. Öngörü Kapasitesi

Sosyal öğrenme kuramına göre, insanların davranışları hedefe yönelik olarak öngörü ile düzenlenme imkânı sunar. Öngörü bir insanın kendini motive edebilme ve önceden tahmin ederek hareketlerini yönlendirebilme kapasitesidir (Bandura, 1989: akt. Bayrakçı, 2007). Kişi öngörü kapasitesi sayesinde davranışlarının olası sonuçlarını değerlendirebilir, istenilen sonuçlara ulaştıracak davranışları seçebilir ve zararı olacak eylemlerden kaçınabilir (Gültekin, 2019).

4.4. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi

İnsanlar genellikle diğer insanların davranışlarını ve o davranışların neticelerini gözlemleyerek öğrenirler. Başkalarının yaşantılarından elde edilen davranış ve öğrenme durumları bireylerin öğrenme kapasitesini ve öğrenme hızını artırır (Korkmaz, 2006).

4.5. Kendini Düzenleme Kapasitesi

Bandura, insanların yalnızca çevredeki insanları değil; kendilerini de memnun etmeye çalıştıkları üzerinde durur (Gültekin, 2019). İnsan toplumun yönlendirmesi olmadan beslenme, çalışma, eğlenme ve diğer insani durumlar için başkasını modellemeden de kendini düzenleme kabiliyet ve kapasitesine sahiptir (Korkmaz, 2006). Yani insan her konuda başkasını taklit etmede veya model almaya muhtaç bir varlık değildir. Çünkü insanın kendini ve çevreyi kontrol etme ve çevreyi düzenleme yeteneğine sahiptir.

4.6. Kendini Değerlendirme Kapasitesi

Kendini değerlendirme, aynı zamanda insanların çevreye uyum sağlama yeterliliğiyle ilgilidir. İnsanlar öncelikle kendileriyle ilgili bir anlayış geliştirirler, bunu değerlendirirler ve bu değerlendirmeye dayalı olarak davranış gösterirler (Gültekin, 2019).

5. GÖZLEM YOLUYLA ÖĞRENME SÜREÇLERİ

Bandura, bireyin gözlemediği bir davranışı başarılı bir şekilde modellemesi için dört temel süreçten bahsetmiştir. Bunlar: 1. Dikkat, 2. Hatırlama, 3. Davranışa dönüştürme, 4. Güdüleme olarak sıralandığı söylenebilir (Malone, 2002).

1. Dikkat: Gözlem yoluyla öğrenmenin ilk ve temel koşulu dikkat etme sürecidir (Korkmaz, 2006).

2. Hatırlama: Bireyin gözlemediği davranışı hatırlamasıdır. Başkalarından öğrendiğimiz davranışları beynimize kodlarız. Bu kodlama işleminde semboller, resimler, hayali ve soyut nesnelere dayanır (Korkmaz, 2006).

3. Davranışa Dönüştürme: Birey zihinde sembollerle kodlamayı yaptıktan sonra, öğrenilen davranış fiziksel ve psiko-motor özellikler yoluyla yeniden ortaya koyamaya çalışır. Birey, davranışın nasıl yapıldığını bilmesine rağmen yine de istendiği gibi ortaya konamayabilir. Bu durumda birey, davranışın yeniden ortaya konulabilmesi için çok sayıda uygulama, dönüt ve yönlendirmeye ihtiyaç duyabilir (Gültekin, 2019).

4. Güdüleme Süreci: İnsanlar her gördükleri davranışı gözlemleyerek öğrenemezler. Gözlem yapılan davranışın sonunda modelin almış olduğu ödül veya cezalar davranışın taklit edilip edilmemesinde verilecek kararda etkilidir (Korkmaz, 2006).

Bu süreçler sonucunda bireyin gözlemediği modelin etkililiği üç etmene bağlı bulunmaktadır (Gültekin, 2019):

1. *Algılanan Benzerlik*: Benzer bir davranış için alınan birden fazla model, tek bir modelden daha etkili olmaktadır. Örneğin, Sınıf içinde aynı cinsiyetteki öğrencilerin birbirlerini taklit etme olasılıkları daha fazladır.

2. *Algılanan Yeterlilik*: Birey, modelle olan benzerliğe bakmadan, az yeterli olarak algıladığı modelden daha çok, tam yeterli olarak algıladığı modelin davranışlarını gösterme eğilimindedir. Örneğin, ğrenci sıra arkadaşıyla ne kadar benzer olsa da sınıfın en alışkanını veya en poplrini model alma eğilimindedir.

3. *Algılanan Statü*: Birey, alanında önemli bir yere gelmiş yüksek statülü kişileri daha çok model almak ister. Profesyonel futbolcular bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

6. SOSYAL ÖĞRENME KURAMINDA KAZANILAN ÖZELLİKLER

Sosyal ğrenme kuramının bireye kazandırdığı önemli iki özellik de "z Yeterlik" ve "z Düzenlemedir".

z Yeterlik: Wood ve Bandura; "Bireyin, belirli durumsal amaçlara ulaşmak için gerekli motivasyon, bilişsel kaynaklar ve hareket tarzlarını oluşturma kapasitesi olan insanlardır." şeklinde tanımlamışlardır. z yeterliğin gelişmesine yardımcı olan kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz (Bayrakçı, 2007):

a. Yaşantı: Kişinin başarılı veya başarısız bütün girişimleri sonucunda elde etmiş olduğu bilgileri ifade eder. Başka bir ifade ile bireyin gündelik deneyimleri sonucunda elde ettiği bilgilerdir.

b. Dolaylı Yaşantılar: Kişinin direkt kendisinin deneyim sonucu elde ettiği değil de başkalarını gözlemleyerek elde etmiş olduğu bilgilerdir. Kişi dolaylı yaşantı ile herhangi bir problemle yüz yüze kalmadan çok önemli bilgi ve tecrübeler elde edebilir. Ayrıca sorun yaşamadan bilgi edindiğinden bireyin kendine olan öz güveni ve inancı da artar.

c. Sözel İkna: Bireyin başarabileceğine ya da başaramayacağına ilişkin teşvikler, nasihatler, öğütler değişik ölçülerde öz yeterlik düşüncesini etkiler. Başka bir ifade ile sözel ikna, başkalarının kişinin psikolojik durumu üzerinde gerçekleştirdiği etkiyi ifade etmektedir.

d. Psikolojik durum: Kişinin kendi ruh halini düzenleme olarak ifade edebiliriz. z yeterliğe sahip kişiler kararlı ve başarılı olma konusunda daha avantajlıdırlar.

z yeterliğin gelişmesi bireyin; yeterlik beklentisi, genelleme ve güçlendirme konusundaki gücüne bağlı olduğu söylenbilir (Korkmaz, 2006: 231).

z Düzenleme: Bireylerin kendi davranışlarını kontrol edebilme yetenekleridir. Bireylerin gelişim özellikleri ile birlikte öz düzenlemeleri de değişmektedir (Gültekin, 2019).

7. BULGULAR

Sosyal ğrenme kuramına göre; öğrenme birey ve bireyin çevresini oluşturan unsurların etkileşimi sonucunda gerçekleşmektedir. Bundan ötürü sosyal öğrenmede gözlem ve taklit önemli bir yere sahiptir.

Sosyal ğrenmede 'model alma' kuramın en temel öğelerdendir. Çünkü bazı bilgi ve davranışların elde edilmesinde model alma mekanizması ile gerçekleşmektedir. Bundan dolayı kişinin rol model aldığı insanın olumlu kişiliğe sahip olması büyük önem arz etmektedir.

İyi sonuçlanan ve pekiştirilen davranışların görülme sıklığı artacaktır. Bundan dolayı öğrenim gören kişilerin olumlu davranışlarının pekiştirilmesi, bu davranışların devamlılığını sağlayacaktır. Bununla beraber başkasının olumlu davranışlarının pekiştirildiğini gören kişi o davranışı sergilemesi konusunda onu motive cesaretlendirecektir.

Bu kurama göre dolaylı ceza da davranışların ediniminde önemli rol oynamaktadır. Örneğin okulda arkadaşlarına zorbalık yapan öğrencinin ceza alması veya bu davranışı öğretmenler tarafından hoş karşılanmaması da onu gören diğer öğrencilerin benzer durumlara maruz kalmamak için arkadaşlarına zorbalık göstermemeye gayret etme olasılığı artacaktır.

Sosyal ğrenmenin diğer avantajlı bir yönü olumsuz sonuçlanabilecek bazı öğrenmeler, birey herhangi bir üzücü veya ceza görmeden gerçekleşmesidir. Örneğin hasarlı evde deprem yaşayan ve zarar gören kişiyi

gören birinin hasarlı evde oturmak istemeyecektir. Veya yol kenarındaki inşaatın başına cisim düşen birini gören birinin inşaatın olabileceğince uzak bir yerden geçmeye çalışması gibi.

8. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Gözlemlediğim kadarıyla insanların büyük ölçüde öğrenme durumu, sosyal bilişsel öğrenme kuramındaki ilkeler doğrultusunda gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Tabii burada belirtmek gerek ki, sosyal bilişsel kuram sadece bir taklitten ibaret değildir. Sosyal bilişsel kuram, bireyin bir durumu veya eylemi öğrenirken ve bu eylemi hayata geçirirken söz konusu durum veya eylemi gözlemleyip, zihinsel bir süzgeçten geçirdikten sonra eyleme geçirdiğini ifade etmek gerekir. Sosyal bilişsel kuramdaki, “sosyal” ve “bilişsel” sözcüklerinden de anlaşıldığı gibi, bu kuramda hem sosyalleşme süreci hem de bilişsel süreçler sonucunda öğrenmenin gerçekleşmektedir.

İnsanlar, her şeyi kendi deneyimleri ile öğrenmelerine gerek olmadığını söyleyebiliriz. İnsanlar başkalarının deneyimlerini gözleyerek de pek çok şeyi öğrenebilirler. Bundan dolayı tüm eğitim kademelerinde olabileceği gibi, özellikle anaokulu ve ilköğretime giden çocuklar; bilişsel, sosyal ve sosyal ve psiko-motor kazanımlar elde edebilirler. Bu anlamda öğrencilerin öğretmenleri model almaları ile çocuklara; özgün ürün ortaya koyma, etkili öğrenme ya da çalışma stratejilerini, problem çözme becerilerini kazandırabilirler.

Bilindiği gibi birey gözlem yolu ile öğrenmiş olduğu davranışları sergilerken, davranışı ödüllendirilmiş (pekiştirilmiş) ise bireyin o davranışı tekrar etme olasılığı artacaktır. Eğer davranış pekiştirilmeyip, cezalandırılmış ise o davranışın tekrar etme olasılığı azalacaktır. Bireyin başka insanların davranışlarının ödüllendirildiğini gözlemlemesi ile bireyde o davranış dolaylı olarak pekiştirilmiş olur ve onun da o davranışı sergilemesi olasılığı artacaktır. Örneğin toplumda saygı gören bir öğretmen veya akademisyeni model alan bir öğrenci derslerine daha ciddi çalışacaktır. Eğer gözlemlenen davranış cezalandırılrsa gözlemleyen birey o davranışı sergilemekten kaçınma olasılığı artar. Örneğin yazılı sınavdan kopya çeken ve öğretmenden azar işittiğini gören arkadaşları kopya çekme eyleminden uzak durma olasılıkları artacaktır.

Bireyler başkalarının yaşantılarından edindikleri duygusal tepkilerden de bazı duygu durumlarını öğrenebilir. Örneğin hiç yılan görmeyen birinin, yılanın korkulacak bir şey olduğu ile ilgili bilgi edinmesi, o kişinin yilandan korkmayı öğrenmesine sebep olacaktır. Veya çocuğuyla beraber yürüyen bir annenin karşısına çıkan köpekten korkmasını gören çocuk, yılanın korkulacak bir şey olduğunu düşünüp, köpekten korkmayı öğrenir. Ayrıca bireyin, başkalarının olumlu sonuçlanan davranışlarını görüp o davranışları yapma isteği de duyabilir. Örneğin derslerinde başarılı olduğundan öğretmenlerin takdirini kazanan bir öğrencinin de bu takdiri kazanabilmesi için derslerine çalışma isteğinin uyanması gibi.

Sosyo-kültürel çevre, psiko-sosyal faktörler, yakın sosyal çevre (aile, akraba, öğretmen gibi), kitle iletişim araçları ve kültürel kurumlar özellikle akran grupları, kişinin gelişiminde ve farklı bireysel özellikler kazanılmasında rol oynayabilmektedir. Toplumlar, saygın, dürüst, adil ve bu gibi erdemlere sahip kişilerin toplumda sevilen kişiler haline gelmeleri için ister eğitim kurumlarınca olsun ister sosyal medya aracılığı ile olsun, bunu gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Çünkü insan, sevdiği kişiye benzemesi mümkün olursa, sevdiği kişiye benzemek ister.

Sonuç olarak insanların birbirlerini gözlemleyerek hem olumlu hem de olumsuz çok şeyi öğrendiğini söyleyebiliriz. “Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan; “Üzüm üzümüne baka baka kararır”; “Körle yatan şaşkı kalkar” gibi atasözleri insanların birebirlerinden etkilendiğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Bundandır ki öğretmenler öğrencileri için iyi bir rol model olmalıdır. Ebeveynler de çocukları için iyi bir rol model olmaları ile birlikte iyi bir ortamda yetişmeleri ve iyi bir arkadaşlar edinmeleri konusunda hem yardımcı hem de dikkatli olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arı, R. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (14) , 198-210
- Gültekin, M. (2019). Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı. *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*. (Editör. Behçet Oral). Pegem Akademi.
- Grusec, JE (1994). Sosyal öğrenme teorisi ve gelişim psikolojisi: Robert R. Sears ve Albert Bandura'nın mirasları. RD Parke, PAOrnstein, JJRieser ve C. Zahn-Waxler (Ed.), *A Century of DevelopmentalPsychology* (s. 473-497). Amerika Psikoloji Derneği.
- Korkmaz, İ. (2006). Sosyal Öğrenme Kuramı. *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Pegem Akademi.
- Malone, Y. (2002). Socialcognitivetheoryandchoicetheory: A Compatibility Analysis. *International Journal of RealityTherapy*. 22 (1), 10-13.
- Seçer, Z. ve Sarı, H. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(172), 126-142.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Gazi Kitabevi
- Solmuş, T. (2004). İş yaşamı, denetim odağı ve beş faktörlü kişilik modeli. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10, 196-205.
- Tatlıcıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal- bilişsel bir bakış: Albert Bandura. *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5 (1), 15-30.
- Yıldız, Z. (2014). Sosyal bilişsel öğrenme kuramı ve din öğretimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 147-161
- Wikipedia (t.y.). Albert Bansdura. https://tr.wikipedia.org/wiki/Albert_Bandura